अनुसूचित जाती उपयोजना अंतर्गत अनुसूचित जाती / नवबौध्द शेतक-यांना शेतीसाठी अर्थसहाय्य देण्याची योजना सन २०११-१२ मध्ये राबविण्यासाठी प्रशासकीय व वित्तीय मान्यता देण्याबाबत..

महाराष्ट्र शासन
कृषि पशुसंवर्धन,दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक :- विघयो १६११/ प्र.क्र.११२/४अे
मंत्रालय विस्तार, मुंबई- ४०० ०३२
दिनांक - ०३ जून, २०११

संदर्भ :- १) शासन निर्णय,कृषि व पदुम विभाग ,क्र. विघयो- १६१०/ प्र.क्र. १६८ /४-अे, दि. २६ जुलै,२०१० व ०९ फेब्रुवारी, २०११
२) शासन निर्णय,कृषि व पदुम विभाग ,क्रमांक विघयो/ अतिअ- १६१०/ प्र.क्र.२९९/४अे दिनांक - १९ मार्च, २०११
३) कृषि आयुक्तालयाचे पत्र क्र. विप्र-७/विघयो/११-१२/ले.अ.वि./५८१/२०११, दि. - २५ एप्रिल,२०११

प्रस्तावना :-

दारिद्रय रेषेखाली असणा-या अनुसूचित जाती /नवबौध्द शेतक-यांचे उत्पन्न वाढवून त्यांना दारिद्रय रेषेवर आणण्यासाठी अर्थसहाय्य देण्याची योजना कृषि विभागामार्फत विशेष घटक योजनेतर्गत १९८२ पासून राज्यामध्ये राबविण्यात येत आहे. या योजनेंतर्गत जमीन सुधारणा, निविष्ठा पुरवठा, पीक संरक्षण औजारे /शेतीची सुधारीत औजारे, बैलगाडी, बैलजोडी/ रेडेजोडी, इनवेल बोअरिंग, जुनी विहीर दुरुस्ती, पाईपलाईन, पंपसेट, ताडपत्री, नवीन विहीर इत्यादी बाबींवर अनुसूचित जाती /नवबौध्द शेतक-यांना अनुदान देण्यात येते. सदर योजना राज्यात सन २०१०-११ मध्ये राबविण्यास संदर्भाधीन दिनांक २६ जुलै,२०१० व ०९ फेब्रुवारी, २०११ च्या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आली होती. सदर योजना सन २०११-१२ मध्ये चालू ठेवण्यासाठी रू. ९५५३.३३ लाख (रु. पंच्याण्णव कोटी त्रेपन्न लाख तेत्तीस हजार फक्त) कार्यक्रमास शासनाची प्रशासकीय व रू. ५००.०० (रू. पाच कोटी फक्त) खर्चास वित्तीय मान्यता देण्याची बाब शासन स्तरावर विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

१. **अनुसूचित जाती/नवबौध्द शेतक-यांचे शेतातील पिकांचे उत्पादन वाढवून त्यांच्या उत्पन्नात वाढ करण्यासाठी अनुसूचित जाती /नवबौध्द शेतक-यांना शेतीसाठी अर्थसहाय्य देण्याची योजना सन २०११-१२ मध्ये राबविण्यास एकूण रु.९५५३.३३ लाख (रु. पंच्चान्नव कोटी त्रेपन्न लाख तेत्तीस हजार फक्त) खर्चास शासनाची प्रशासकीय व रू. ५००.०० लाख (रू. पाच कोटी फक्त) खर्चास वित्तीय मान्यता देण्यात येत आहे.** या योजनेअंतर्गत जमीन सुधारणा, निविष्ठा पुरवठा, पीक संरक्षण औजारे / शेतीची सुधारीत औजारे, बैलगाडी, बैलजोडी / रेडेजोडी, इनवेल बोअरिंग, जुनी विहीर दुरुस्ती, पाईपलाईन व पंपसेट, ताडपत्री नवीन विहीर इत्यादी परिशिष्ठ (एक) मधील कार्यक्रम परिशिष्ठ (दोन) मध्ये दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनानुसार राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे. तसेच उपरोक्त योजना राबवितांना परिशिष्ठ (तीन) मधील कार्यपध्दतीचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

२. जे लाभार्थी नवीन विहीर या घटकाचा लाभ घेणार आहेत, त्यांचे साठी प्रती लाभार्थी अनुदानाची कमाल मर्यादा रु.७००००/- ते १,००,०००/- राहील व जे लाभार्थी नवीन विहीर या घटकांचा लाभ घेणार नाहीत त्यांचेसाठी अनुदानाची कमाल मर्यादा रु.५०,०००/- (रुपये पन्नास हजार फक्त) राहील. नवीन विहिर या घटकासाठी अनुदानाची कमाल मर्यादा रु.१,००,०००/- लाख असली तरी विहीर खोदाईसाठी खर्च कमी झाल्यास खर्चाच्या मर्यादेइतकेच अनुदान देय राहील.

३. सदर योजने अंतर्गत सन २००१ -०२ ते २००८ -०९ पर्यंतची अपूर्ण कामे त्या त्या वर्षाच्या मार्गदर्शक सुचनांनूसार पुर्ण करण्यास तसेच सदर योजने अंतर्गत अपूर्ण असलेल्या कामासाठीच सन २००९ -१० च्या मंजूर निधीतून खर्ची

टाकण्यास व तरीही कामे अपूर्ण राहिल्यास, सन २०१० -११ करिता मंजूर करण्यात आलेल्या निधीचा वापर उर्वरित अपूर्ण कामासाठी प्राथम्याने करण्यात यावा असे संदर्भाधीन शासन निर्णय अ.क्र. १ दि. २६ जुलै, २०१० मध्ये नमूद करण्यात आले होते त्याचप्रमाणे संदर्भाधीन शासन निर्णय अ.क्र. २, दि. १९ मार्च, २०११ अन्वये सन २००१-०२ ते २००८-०९ मधील अपूर्ण कामे पूर्ण करण्यासाठी रू. २३९७.९० लाख निधी वितरित करण्यात आला होता. यास्तव, सन २०११-१२ मधील उपलब्ध निधीचा विनियोग हा नवीन प्रस्तावावर करण्यात यावा.

४. सदर योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी सविस्तर मार्गदर्शक सूचना कृषि संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय,महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी निर्गमित कराव्यात या मार्गदर्शक सूचना निर्गमीत करतेवेळी त्यात पुढील प्रमुख बाबी अंतर्भूत करण्याची दक्षता घेण्यात यावी.

i) प्रत्येक जिल्ह्यांचा विस्तार व फलोत्पादन विकास आराखडा तयार करण्यात येत आहे त्यामध्ये या योजनेचा गरजेनुरुप अंतर्भाव करण्यात यावा.

II) या योजनेचे मूल्यमापन त्रयस्थ यंत्रणेकडून (Third party evaluation) करुन घ्यावे.

III) वैयक्तीक लाभार्थी निवडतांना महिला लाभार्थीना प्राधान्य देण्यात यावे असे लाभार्थी उपलब्ध न झाल्यास इतर पात्र लाभार्थींची निवड करण्यात यावी.

Iv) स्वर्गीय कर्मवीर दादासाहेब गायकवाड स्वाभिमान व सबळीकरण योजनेअंतर्गत सामाजिक न्याय विभागामार्फत अनुसूचित जाती व नवबौध्द घटकांना ४ एकर जिरायत अथवा २ एकर बागायती जमीनीचे वाटप करण्यात येत आहे. सदर लाभार्थ्यांना अनुसूचित जाती उपयोजनेतर्गत लाभ प्राधान्याने देण्यात यावा.

v) सामाजिक न्याय विभागाच्या शासन निर्णय क्रमांक विघयो २००८/प्र.क्र.३१०/ विघयो-१, दिनांक १४/२/२००८ अन्वये अनुसूचित जाती व नवबौध्द शेतक-यांना १०० टक्के अनुदानावर पॉवर टिलर देण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. ज्या लाभार्थ्यांची पॉवर टिलरसाठी निवड करण्यात आली आहे किंवा ज्यांना या योजनेचा लाभ देण्यात आला आहे त्या लाभार्थ्याला अन्य योजनांमधील पॉवर टिलर या घटकाचा लाभ घेता येणार नाही.

VI) या योजनेअंतर्गत घेतलेल्या कार्यक्रमाची व लाभार्थ्यांची यादी जिल्हा परिषद, पंचायत समिती कार्यालय, जिल्हाधिकारी, तहसिल कार्यालय व जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी कार्यालयात लावण्यात यावी तसेच इंटरनेटवर उपलब्ध करुन देण्यात यावी.

५) उपरोक्त योजना, सन २०११-१२ या वर्षामध्ये राबविण्यास एकूण रू.५००.०० लाख (रु.पाच कोटी फक्त) खर्चाच्या कार्यक्रमासाठी कृषि संचालक, (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे व या निधीचे जिल्हानिहाय वितरण करण्यास त्यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे. या योजनेचा खर्च मासिक निधी विवरणपत्राच्या मर्यादित होईल याची दक्षता कृषि संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी घ्यावी.

६) या योजनेवरील खर्च सन २०११-१२ करीता खालील लेखाशिर्षांतर्गत मंजूर असलेल्या तरतुदीतून भागविण्यात यावा.

लेखाशिर्ष:-

मागणी क्रमांक डी-३
२४०१ पीक संवर्धन
८०० इतर खर्च,
८०० (दोन) पंचवार्षिक योजनेंतर्गत योजना
राज्य योजनेअंतर्गत योजना
विशेष घटक योजना,
(००)(०३) दारिद्र्य रेषेच्या वर आणणेसाठी अनुसुचित जाती
उपयोजनेतर्गत शेतक-यांना अर्थसहाय्य,(२४०१ १११४)
३३ - अर्थसहाय्य

६. मंजूर निधीचे जिल्हा परिषदांना वाटप करण्यास कृषि संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

७. हा शासन निर्णय वित्त विभागाचे परिपत्रक क्र. अंदाज-२०११ /प्र.क्र.९३ /२०११ / अर्थसंकल्प -३, दि. ६ मे, २०११ अन्वये व प्रधान सचिव (कृषि व फलो.) यांच्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करून देण्यात आला असून, त्याचा संगणक सांकेतांक **२०११०६०६११५३०६००१** असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने,

(वि. मा. बिवलकर)
कार्यासन अधिकारी , महाराष्ट्र शासन,
कृषि ,पशुसंवर्धन,दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

प्रति

आयुक्त कृषि,महाराष्ट्र राज्य,पुणे
सर्व विभागीय आयुक्त
संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय,पुणे (१० प्रतीसह)
संचालक,समाज कल्याण संचालनालय,महाराष्ट्र राज्य,पुणे
सर्व संचालक/सहसंचालक,कृषि आयुक्तालय,पुणे
सर्व विभागीय कृषि सह संचालक
जिल्हाधिकारी व सदस्य सचिव,जिल्हा नियोजन समिती (सर्व)
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जिल्हा परिषद
सर्व अति मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जिल्हा परिषद
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी
सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
व्यवस्थापकिय संचालक,महाबीज अकोला
सर्व कृषि विकास अधिकारी,जिल्हा परिषद
विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,सर्व जिल्हे
जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद सर्व
महालेखापाल महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर
महालेखापाल महाराष्ट्र (लेखा परिक्षा) मुंबई/नागपूर
अधिदान व लेखा अधिकारी मुंबई
सामाजिक न्याय विभाग,मंत्रालय,मुंबई-४०० ०३२,कार्यासन विघयो १
सर्व सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव/कार्यासन अधिकारी,(कृषि) कृषि व पदुम विभाग
ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग,मंत्रालय,मुंबई - ४०० ०३२
सहसंचालक (विघयो) कार्यालय संचालक,समाज कल्याण,संचालनालय,महाराष्ट्र राज्य,पुणे - १
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
वित्त विभाग व्यय-१ / अर्थसंकल्प - १३ ,मंत्रालय,मुंबई
नियोजन विभाग,मंत्रालय,मुंबई - ४०० ०३२
मा.मंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव
मा.राज्यमंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव,
निवड नस्ती

शासन निर्णय क्र. विघयो - १६११/प्र.क्र.११२/ ४ अे, दिनांक ३ जून, २०११ चे

परिशिष्ट (एक)

अनुसूचित जाती उपयोजने अंतर्गत अनुसुचित जाती / नवबौध्द शेतकऱ्यांना

कृषि विकासासाठी अर्थसहाय्य देण्याची योजना

सन २०११-१२ मध्ये राबविण्याकरिता खालीलप्रमाणे अनुदान देय राहील.

अ. क्र.	**बाब**	**अनुदानाची टक्केवारी**	**अनुदान मर्यादा (रुपये)**
१	जमीन सुधारणा (१ हेक्टर मर्यादेत)	१००	मृद संधारण निकषानुसार रु. ४०,०००/-
२	प्रात्यक्षिकासाठी निविष्ठा वाटप (१ हेक्टर मर्यादेत)	१००	रु. ५०००/- च्या मर्यादेत
३	पीक संरक्षण / शेतीची सुधारित अवजारे	१००	रु. १०,०००/- च्या मर्यादेत
४	बैलजोडी / रेडेजोडी (स्थानिक बाजार भावानुसार)	१००	रु. ३०,०००/- च्या मर्यादेत
५	बैलगाडी	१००	रु. १५,००० /- च्या मर्यादेत
६	जुनी विहिर दुरुस्ती	१००	रु. ३०,०००/- च्या मर्यादेत
७	इनवेल बोअरिंग	१००	रु. २०,०००/- च्या मर्यादेत नाबार्डच्या निकषानुसार
८	पाईप लाईन	१००	३०० मीटरपर्यंत नाबार्डच्या निकषानुसार २०,०००/- च्या मर्यादेत
९	पंपसंच	१००	रु. २०,००० च्या मर्यादेत
१०	नवीन विहिर	१००	रु. ७०,०००/- ते रु.१,००,०००/- च्या मर्यादेत (रोहयो अंतर्गत जवाहर विहीर योजनेनुसार)
११	शेततळे	१००	रु. ३५,०००/- मृ. सं. निकषानुसार
१२	परसबाग कार्यक्रम (फलोत्पादन विभागाच्या निकषानुसार)	१००	रु. २००/- प्रती लाभार्थी
१३	तुषार /ठिबक सिंचनसंच पुरवठा	१००	रु.२५,०००/-प्रती हेक्टरच्या मर्यादेत
१४	ताडपत्री	१००	रू.१००००/- प्रती लाभार्थीच्या मर्यादेत

शासन निर्णय क्र.विघयो-१६११/प्र.क्र.११२ / ४ अे, दिनांक ३ जून, २०११ चे

परिशिष्ट - (दोन)

अनुसूचित जाती उपयोजने अंतर्गत अनुसूचित जाती / नवबौध्द शेतक-यांना

कृषि विकासासाठी अर्थसहाय्य देण्याची योजना

१ जमीन सुधारणा :

जमीन सुधारणा करण्यासाठी रु. ४०,००० /- च्या मर्यादेत १ हेक्टर पर्यत १०० टक्के अनुदान किंवा ग्राम विकास व जल संधारण विभागाने निश्‍चित केलेल्या निकषानुसार १०० टक्के अनुदान देय राहील सदर घटकांचे निकषामध्ये वेळोवेळी केले जाणारे बदलही लागू राहतील. या बाबी अंतर्गत नवीन भातखाचरे, मजगी या बाबींचा लाभ देण्यात यावा.

जमीन सुधारणा या बाबींसाठी रु. ४०,०००/- पेक्षा जादा येणारा खर्च लाभार्थीने स्वत: सोसावयाचा आहे.

२. निविष्ठा पुरवठा

निविष्ठा पुरवठा करण्यासाठी रक्कम रु.५०००/- पर्यत १०० टक्के अनुदान उपलब्ध राहील. या बाबींमध्ये शेतक-यांना फक्त बियाणे, खते व पीक संरक्षण औषधी यांचा पुरवठा करण्यात यावा. बियाणे पुरवठयासाठी सहकारी संस्था, महाराष्ट्र बियाणे महामंडळाच्या स्थानिक कार्यालयात मागणी नोंदवावी. खते व पीक संरक्षण औषधांकरीता सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य मार्केटिंग फेडरेशन, महाराष्ट्र लघु उद्योग विकास महामंडळ किंवा महाराष्ट्र राज्य कृषि उद्योग विकास महामंडळाच्या कार्यालयाकडे मागणी नोंदवावी. तसेच तालुका बीज गुणन केंद्र, कृषि विद्यापीठे , शासकीय जैव नियंत्रण प्रयोग शाळा यांचेकडे किड व्यवस्थापन बाबतची मागणी नोंदवावी. निविष्ठांचा पुरवठा हंगामापुर्वी वेळेत करणेत यावा. निविष्ठा पुरवठा हा एक हेक्टर क्षेत्राच्या मर्यादेत करण्यांत यावा. या घटकाचा लाभ खरीप / रब्बी व उन्हाळी या तिन्ही हंगामात अथवा एकाच हंगामात देता येईल मात्र या बाबी करीता कमाल मर्यादेपेक्षा अधिकचे अनुदान देय राहणार नाही. एकात्मिक किड व्यवस्थापनाव्दारे पीकावरील किडीचा प्रादुर्भाव सुचना कृषि विभागाव्दारे देण्यात आलेल्या आहे. तसेच या करीता आवश्यक मित्र किडी व परोपजीवी किटकांचे कार्डस विविध संस्थेव्दारे तसेच प्रयोगशाळाव्दारे निर्मीती करण्याचे सुरु करण्यात आले आहे. याचे खरेदी संदर्भात कृषि संचालक (गुणवत्ता नियंत्रण) यांनी दिलेल्या सुचनेनुसार खरेदी करण्यात यावी. एकात्मिक किड व्यवस्थापनामध्ये ट्रायकोडर्मा, ट्रायकोगामा, एनपीव्ही **(Nuclear polyhydroisis Virus)** व निमपेस्टीसाईड यांचा सुध्दा अंतर्भाव करण्यात आलेला आहे. निविष्ठांचा पुरवठा करतांना भौगोलिक परिस्थितीचा अभ्यास करुन त्या भागात होणा-या प्रचलीत पिकांच्या बियाण्याचे संकरीत / सुधारित/ अधिक उत्पादन देणारे वाण यांचा पुरवठा करावयाचा आहे.

३. शेतीची सुधारित अवजारे :-

या बाबी अंतर्गत शेतीची सुधारित अवजारे / पीक संरक्षणांची धुरळणी / फवारणी यंत्रे यांचा लाभ रक्कम रु. १०,०००/- पर्यत १०० टक्के अनुदानावर द्यावयाचा आह. ज्या भागामध्ये जी शेतीची अवजारे प्रचलित असतील व अशा अवजारांना जिल्हास्तरावरील समितीने मान्यता दिलेली असेल अशा अवजारांचा पुरवठा शेतक-यांच्या मागणीनुसार करता येईल. अनुदानाच्या कमाल मर्यादेच्या अधिन राहून शासनाने दरनिश्‍चिती मंजूरी दिलेली औजारे देय राहतील कृषि विभागाच्या अन्य योजनेमधून पीक संरक्षण औजारे या बाबीकरिता काही प्रमाणात अनुदानाची तरतूद आहे. करिता विविध योजनांच्या माध्यमातून गरजू शेतक-यांना या बाबीवर लाभ देताना शेतक-याची गरज व निकड यांचा विचार करणे गरजेचे आहे. प्रती हेक्टरी पीक निहाय आवश्यक सापळयांची माहिती व त्याकरिता आवश्यक असलेल्या कॅप्सुल बाबतचा तपशिल संबधीत कक्षा कडुन प्राप्त करुन घेणे गरजेचे राहील.

४ बैलजोडी / रेडेजोडी :-

बैलजोडी / रेडेजोडी करिता रु. ३०,०००/- मर्यादेत १०० टक्के अनुदान उपलब्ध राहील. बैलजोडी / रेडेजोडी यांचा पुरवठा लाभार्थ्याच्या गरजेनुरुप करावा. बैलजोडीची खरेदी नियमीत जनावरांच्या बाजारात लाभार्थ्याच्या संमतीनुसार, पशुवैद्यकीय अधिकारी, जिल्हा कृषि अधिकारी (विघयो) जिल्हा परिषद व कृषि अधिकारी (विघयो) यांच्या

उपस्थितीत करावी. बैलजोडी सुदृढ व शेती कामात योग्य असल्या बाबत पशुवैद्यकीय अधिका-यांकडून प्रमाणपत्र घेण्यात यावे. खरेदीचा व्यवहार झाल्यानंतर बैलजोडीचा विमा उतरविण्यांत यावा व निशाणी म्हणून टॅटूईग करुन (गोंदवून) घ्यावे. तसेच लाभार्थीचा बैलजोडी समवेत पोष्टकार्ड साईजचा फोटो काढावा व सदर फोटो संबंधित अधिकारी यांना तपासणीचे वेळेस उपलब्ध करुन द्यावेत. ज्या लाभार्थ्यांकडे सद्यस्थितीत बैलजोडी आहे अशा लाभार्थ्यांना बैलजोडी / रेडेजोडीचा लाभ देवू नये. **बैलजोडी घटकाचा लाभ घेतल्यानंतर पुढे त्याला किमान पाच वर्षापर्यत बैलजोडी घटकाचा लाभ घेता येणार नाही.**

५ <u>बैल गाडी :-</u>

बैलगाडी या घटकांसाठी जे निकष निर्धारित करण्यात आले त्या निकषांच्या १०० टक्के अनुदान १५००० /- च्या मर्यादेत उपलब्ध राहील.

बैलगाडीची खरेदी करताना स्थानिक परिस्थितीचा विचार करुन लाभार्थ्याच्या निवडी व निकडीनुसार स्थानिक बाजारातून बैलगाडीची खरेदी करता येईल. जिल्हास्तरीय औजार समितीचे मान्यतेने अशी खरेदी करतांना जिल्हा कृषि अधिकारी (विघयो) व कृषि अधिकारी (विघयो) यांच्या उपस्थितीत करण्यात येईल. सुधारित बैलगाडीची मागणी असल्यास बैलगाडीचा पुरवठा महाराष्ट्र राज्य पणनमहासंघ यांचेमार्फत करण्यात यावा. मात्र अश्या बैलगाडीची किंमत जास्त असल्यास उर्वरीत रक्कम लाभार्थी स्वत:च्या गंगाजळीतून / कर्ज माध्यमाव्दारे उपलब्ध करु शकेल याची खात्री करण्यांत यावी. बैलगाडीचा पुरवठा केल्यानंतर बैलगाडीवर दर्शनी भागावर या योजनेचे नाव व पुरवठा केल्याचे वर्ष ३x२ इंच आकाराचे पत्र्याचे लेबल लावावे अथवा लाकुड असलेल्या भागात कोरण्यात यावे.

६ <u>जुनी विहिर दुरुस्ती :-</u>

या बाबी अंतर्गत नाबर्डने निर्धारित केलेल्या निकषांत आधारे १०० टक्के म्हणजेच रु.३०,०००/- अनुदान देय राहील. उर्वरीत रक्कम लाभार्थीने कर्जरुपाने अथवा स्वत: उभी करावयाची आहे. लाभार्थ्याकडे असलेल्या जून्या विहिरीची कामे करतांना अंदाजपत्रक तयार करुन उप अभियांत्याकडून तांत्रिक मान्यता घेण्यात यावी. कृषि अधिकारी (विघयो) पंचायत समिती यांनी झालेल्या कामाच्या माजमापानुसार खर्चाचे प्रमाणात अनुदानाचा लाभ देण्यात यावा. या बाबीकरीता नाबार्ड कडून याबातच्या निकषात वेळोवेळी जे बदल करण्यांत येतील ते बदल या योजने करीता लागू राहतील. या घटकाचा लाभ घेतल्यास त्या लाभार्थ्यास इनवेल बोअरिंग लाभ देय असणार नाही.

७ <u>इनवेल बोअरिंग :-</u>

या बाबीचा लाभ १०० टक्के अनुदानावर नाबार्डने निर्धारित केलेल्या खर्चाच्या प्रमाणकाप्रमाणे रु.२०,०००/- देय राहील. इनवेल बोअरींगचे काम करतांना खर्चाचे अंदाजपत्रक तयार करुन त्यास उप अभियंत्यांची तांत्रिक मान्यता घेण्यात यावी. कृषि अधिकारी (विघयो) यांनी झालेल्या कामाची मोजमापे घेऊन अनुदानाचा लाभ देण्यात यावा.

नाबार्डचे प्रचलित या बाबीकरिता खर्चाची प्रमाणके रू. २००/- प्रतिमिटर व रू. ५००/- दोन मीटर केसींग पाईप करीता आहेत. नाबार्डकडून याबाबतच्या निकषामध्ये वेळोवेळी करण्यात येणाऱ्या सुधारणा या योजनेकरीता लागू राहतील. इनवेल बोअरिंग कोणत्या पध्दतीने घ्यावे, याबाबतचा निर्णय जिल्हास्तरावर घेण्यात यावा. लाभार्थीची जुनी विहीर किंवा इनवेल बोअरिंग या बाबीपैकी त्यांच्या मागणीनुसार एकाच बाबीचा लाभ देण्यात येईल.

८ <u>पाईप लाईन:-</u>

या बाबी अंतर्गत लाभार्थीस जास्तीत जास्त ३०० मीटर पर्यत लाभ घेता येईल. यासाठी नाबार्डने निर्धारित केलेल्या खर्चाच्या प्रमाणकाच्या १०० टक्के अनुदान देय राहील. या करिता रू. २०,०००/- अनुदान उपलब्ध राहील. शंतकऱ्यांना योग्य गुणवत्तेचे पाईप उपलब्ध व्हावेत म्हणून आयएसआय मार्क असलेल्या पाईपचीच खरेदी करण्यात येईल.

९ <u>पंपसंच:-</u>

विद्युत पंपसंच तसेच ऑईल इंजिन / रॉकेलवर चालणाऱ्या इंजिनकरिता रक्कम रू.२०,०००/- पर्यत अनुदान उपलब्ध राहील. सदर निकषाप्रमाणे १०० टक्के अनुदान देय राहील. या अंतर्गत विद्युत पंपसंच त्याचप्रमाणे ऑईल इंजिन / रॉकेलवर चालणारे इंजिन यांचा लाभ घेता यंईल.

१०. <u>नवीन विहीरः-</u>

या घटकासाठी रोजगार हमी योजनेअंतर्गत जवाहर विहीर योजनेला जे आर्थिक निकष वेळोवेळी निर्धारीत करण्यात येतील त्या निकषाप्रमाणे अनुदान देय राहील. त्यानुसार लाभार्थीस रू.७००००/- ते रू. १,००,०००/- अनुदान देय राहील. तसेच शासन पत्र क्र. - १००२/प्र.क्र. ७३/ भाग-१ / २१-अे, दिनांक १३ मार्च, २००३ अन्वये या योजनेअंतर्गत किमान अट ०.४० हेक्टर निश्चित करण्यात आली आहे, त्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी.

या योजनेअंतर्गत जे लाभार्थी नवीन विहीर या घटकाचा लाभ घेणार आहेत, त्यांच्यासाठी या योजनेअंतर्गत अनुदानाची कमाल मर्यादा रू. १,००,०००/- इतकी राहील व ' **नवीन विहीर** ' या घटकाचा लाभ घेणाऱ्या लाभार्थ्यास अन्य कोणत्याही घटकाचा लाभ देय असणार नाही. **ज्या लाभार्थ्याला नवीन विहीर घटकाचा लाभ देण्यात आला आहे, त्याला या घटकाचा लाभ पुन्हा कधीही घेता येणार नाही.**

११. <u>शेततळेः-</u>

मृद व जलसंधारण विभागाच्या निकषानुसार रोजगार हमी योजनेच्या मापदंडानुसार रूपये ३५,०००/- पर्यत १०० टक्के अनुदान देय राहील.

१२. <u>परसबागः-</u>

शेतकऱ्यांना परसबागेसाठी प्रति लाभार्थी २००/- प्रमाणे अनुदान देय राहील. यामध्ये भाजीपाल्याची पिके उदा. टोमॅटो, कांदा, वांगी, भेंडी इत्यादी समावेश राहील.

१३. <u>तुषार / ठिबकः-</u>

या योजनेअंतर्गत तुषार ठिबक सिंचन संच या घटकासाठी रु. २५,०००/- प्रती हेक्टर च्या मर्यादेत १०० टक्के अनुदान देय राहील.

१४. <u>ताडपत्री पुरवठाः-</u>

अनुसूचित जाती / नवबौध्द शेतकऱ्यांना धान्य वाळविणेसाठी व पावसापासून धान्याच्या संरक्षणासाठी ताडपत्री पुरवठा १०० टक्के अनुदानावर करण्यात येईल. रू. १०,०००/- च्या मर्यादेपर्यत

अनुदानाची द्विरुक्तीः-

उपरोक्त योजनेअंतर्गत १४ बाबींसाठी अनुदान देण्यात येत आहे. तसेच इतर योजनेमधूनही या बाबींसाठी अनुदान देण्याची तरतुद आहे. तेव्हा लाभार्थीस एकच बाब / घटकासाठी दोन योजनेमधून अनुदान मिळणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी. या योजनेतील **"नवीन विहीर "** या घटकाचा लाभ घेतल्यानंतर पुढे त्याला या योजनेतून नवीन विहीर घटकाचा लाभ कधीही घेता येणार नाही. परंतु " **बैलजाडी** " घटकाचा लाभ घेतल्यानंतर पुढे त्याला किमान पाच वर्षापर्यत बैलजोडी घटकाचा लाभ घेता येणार नाही. **जे लाभार्थी नविन विहीर या घटकाचा लाभ घेणार नाहीत, त्यांना उर्वरित घटकांपैकी रू. ५०,०००/- च्या मर्यादेत इतर घटकांचा लाभ घेता येईल.**

****

शासन निर्णय क्र. विघयो- १६११ / प्र.क्र.११२/ ४ अे, दिनांक ३ जून, २०११ चे

परिशिष्ट- (तीन)

अनुसूचित जाती उपयोजनेंतर्गत अनुसूचित जाती/ नवबौध्द शेतकऱ्यांना

कृषि विकासासाठी अर्थसहाय्य देण्याची योजना

(एक) **योजनेचे उद्दिष्ट**

अनुसूचित जाती व नवबौध्द शेतकऱ्यांचे उत्पादन वाढवून त्यांची आर्थिक उन्नती करणे.

(दोन) **लाभार्थी निवडीचे निकष**

या योजनेमध्ये अनुसूचित जाती व नवबौध्द शेतकऱ्यांची निवड करताना खालील निकष राहतील.

१. **जमीन धारणा :-**

ज्या शेतकऱ्यांजवळ त्यांच्या स्वत:च्या नावे ६ हेक्टर किंवा त्यापेक्षा कमी शेतजमीन अशा शेतकऱ्यांची निवड करावी जमीन धारणेचा दाखला ७/१२ व ८-अ मध्ये घेण्यात यावा.

२. **जातीबाबतचा दाखला :-**

लाभार्थी हा अनुसूचित जाती/ नवबौध्द शेतकरी असला पाहिजे. दारिद्रय रेषेखालील (बीपीएल) यादीमध्ये ज्या अनुसूचित जातीच्या / नवबौध्द व्यक्तीचे नाव असेल त्याला ग्रामसेवक /तलाठी/ गटविकास अधिकारी यांच्या सहीचे कागदपत्र ग्राहय धरले जातील. याच धर्तीवर अनुसूचित जाती उप योजनेंतर्गत दारिद्रय रेषेखालील अनुसूचित जातीच्या व्यक्तीसाठी ज्या योजना असतील त्या योजनेकरिता समाजकल्याण विभागातील दिनांक ७ जानेवारी,१९९७ च्या परिपत्रकातील सूचनाप्रमाणे पुन्हा तहसिलदार यांच्या सहीचा जातीचा दाखला आणणे आवश्यक राहणार नाही. दारिद्रय रेषेखालील (बीपीएल) यादीमध्ये नाव नसेल तर लाभार्थ्यांच्या संबंधी प्रस्तुत योजनेंतर्गत लाभार्थी निवडीच्या सविस्तर सूचना खालील प्रमाणे आहेत.

३. **उत्पन्नाचा दाखला :-**

दारिद्रय रेषेखालील शेतकऱ्यांसाठी वार्षिक उत्पन्नाचे मर्यादेची अट राहणार नाही. मात्र दारिद्रय रेषेखालील शेतकऱ्यांशिवाय अन्य अनुसूचित जाती व नवबौध्द शेतकऱ्यांच्या बाबतीत ज्या शेतकऱ्यांची जमीन धारणा ६ हेक्टर किंवा त्यापेक्षा कमी आहे आणि ज्यांचे सर्वमार्गांनी मिळणारे वार्षिक उत्पन्न रु.२५,०००/- पर्यंत आहे. अशा शेतकऱ्यांना तहसिलदार यांचेकडून उत्पन्नाचा दाखला देणे बंधनकारक राहिल.

४. **लाभार्थींची निवड खालील प्राधान्य क्रमाने करणे अनिर्वाय राहिल :-**

४.१ सहा हेक्टर पर्यंत जमीनधारणा असणाऱ्या उत्सुक दारिद्रय रेषेखालील शेतकऱ्यांची प्रथम प्राधान्याने निवड करावी.

४.२ त्यानंतर दारिद्रय रेषेखालील शेतकऱ्यांशिवाय अन्य अनुसूचित जाती व नवबौध्द शेतकऱ्यांची ज्यांची जमीन धारणा सहा हेक्टर किंवा त्यापेक्षा कमी आहे अशा उत्सुक शेतकऱ्यांची खालील प्राधान्य क्रमाने निवड करावी.

१) २ हेक्टर पर्यंत क्षेत्र असलेल्या शेतकऱ्यांना प्रथम प्राधान्य देण्यात यावे.

२) २.०० हेक्टर ते ४.०० हेक्टर क्षेत्र असलेल्या शेतकऱ्यांना द्वितीय प्राधान्य,

३) ४.०० हेक्टर ते ६.०० हेक्टर क्षेत्र असलेल्या शेतकऱ्यांना तृतिय प्राधान्य

४.३ सामाजिक न्याय विभागाच्या शासन निर्णय क्रमांक विघयो-२००८/प्र.क्र.३१०/ विघयो-१, दि.१४.२.२००८ अन्वये किंवा अन्य योजनेमधून अनुसूचित जाती व नवबौध्द शेतकऱ्यांना १०० टक्के अनुदानावर पॉवर टिलर देण्यात आला आहे. ज्या लाभार्थ्यांची पॉवर टिलरसाठी निवड झाली आहे अथवा दिलेला आहे अशा लाभार्थीना पॉवर टिलरचा लाभ घेतल्यानंतर अन्य योजनांमधील पॉवर टिलर या घटकाचा लाभ घेता येणार नाही.

(तीन) योजनेच्या अंमलबजावणीचा कालावधी :-

या योजनांतर्गत निवड करण्यात येणाऱ्या प्रत्येक लाभार्थीसाठी योजना राबविण्याचा कालावधी दोन वर्षाचा राहिल. म्हणजेच लाभार्थीची निवड झालेले वर्षे व त्याच्या पुढील वर्ष अशा दोन वर्षाच्या कालावधीत लाभ देण्यात यावा.

(चार) खर्चाचे निकष :-

उपरोक्त योजनेअंतर्गत विहित बाबीवर करावयाच्या खर्चाचे निकष व त्याखालील मार्गदर्शक सूचना परिशिष्ट (एक) मध्ये देण्यात आलेल्या आहेत.

(पाच) प्रकल्प तयार करणे

उपरोक्त योजनेंतर्गत लाभार्थीची निवड करण्यासाठी तालुक्यातील गटविकास अधिकाऱ्यांने कृषि अधिकारी (विघयो) यांच्या मार्फत केलेल्या नमुन्यात पात्र लाभार्थीकडून अर्ज मागवून घ्यावेत. अशाप्रकारे तयार केलेली यादी गटविकास अधिकाऱ्यांने परिच्छेद (सहा) मध्ये नमूद केलेल्या जिल्हा निवड समितीला सादर करावी.

(सहा) जिल्हा निवड समिती :-

या योजनेंतर्गत गटविकास अधिकाऱ्यांनी तयार केलेल्या यादीमधून लाभार्थीची निवड करण्यासाठी जिल्हास्तरावर एक जिल्हा समिती असेल या समितीचे गठन पुढील प्रमाणे असेल.

१	**अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद**	**अध्यक्ष**
२	**जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी**	**सदस्य**
३	**कार्यकारी अभियंता, लघुसिंचन, जिल्हा परिषद**	**सदस्य**
४	**भूजल सर्वेक्षण यंत्रणेचे जिल्हास्तरीय अधिकारी**	**सदस्य**
५	**जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी**	**सदस्य**
६	**विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी जिल्हा परिषद**	**सदस्य**
७	**कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद**	**सदस्य सचिव**

(सात) लाभार्थीची निवड रद्द करणे :-

लाभार्थीच्या निवडीचे अधिकार परिच्छेद (सहा) मध्ये नमूद केलेल्या समितीला राहतील, तसेच खालील कारणांमुळे काही लाभार्थीची निवड रद्द करावयाची झाल्यास त्याचे ही अधिकार वरील जिल्हा स्तरीय समितीस राहतील.

१) निवड केलेला शेतकरी मयत झाल्यास.
२) निवड झालेला शेतकऱ्यांने आपली सर्व शेतजमीन विकून तो भूमीहीन झाला असल्यास.
३) निवड झालेला शेतकरी गाव सोडून इतरत्र कायम राहण्यास गेला असल्यास.
४) निवड झालेला शेतकरी शेती विकास योजना हाती घेण्यास उत्सुक नसल्यास.
५) निवड झालेल्या शेतकऱ्यांने अर्थसहाय्य घेण्यास नकार दिल्यास.
६) निवड झालेला शेतकरी योजनेखाली घेतलेल्या अनुदानाचा गैरवापर करत असल्यास
७) लाभार्थीची निवड शासनाने विहित केलेल्या निकषानुसार झाली नसल्याचे आढळून आल्यास

वरील परिस्थितीमुळे लाभार्थ्यांची निवड रद्द झाल्यास नव्याने लाभधारकांची निवड करतांना खालील मार्गदर्शक तत्वानुसार कार्यवाही करावी:-

(१) मयत झालेल्या लाभधारकाऐवजी शक्यतो वारसांची निवड करावी व शिल्लक राहिलेले अर्थसहाय्य त्यांना देण्यात यावे.

(२) लाभार्थींनी विक्री केलेल्या जमिनीवर अर्थसहाय्य दिले गेले असल्यास व जमिन विकत घेणारी व्यक्ती जर योजनेमध्ये निवडीस पात्र असेल अशा लाभार्थ्यांची निवड करुन उर्वरित अर्थसहाय्याचा लाभ त्यास देण्यात यावा.

वरील कारणामुळे लाभार्थ्यांची निवड रद्द करुन त्याऐवजी विहित केलेल्या अटींची पूर्तता करणाऱ्या दुसऱ्या पात्र लाभार्थ्यांची विहित पध्दतीने निवड करावी.

(आठ) अनुदानाचा गैरवापर करण्यास प्रतिबंध :-

१) या योजनेत निवड झालेल्या शेतक-यांनी अनुदानाचा गैरवापर केल्याचे आढळून आल्यास, अशा लाभार्थीकडून अनुदानाची वसुली करण्यात येवू नये, मात्र अशा लाभार्थीचे नाव काळया यादीत घालून सर्व संबंधीत इतर विभागांना ही यादी पाठविण्यात यावी व त्यांना या योजनेत कोणत्याही प्रकारचा लाभ देवू नये या बाबत दक्षता घेण्यात यावी. या योजनेंतर्गत निवड झालेला शेतकरी अर्थसहाय्याचा दुरुपयोग करणार नाही यासाठी योजना राबविणाऱ्या अधिकाऱ्यांनी वेळोवेळी भेटी देवून तपासणी करावी व दिलेल्या प्रत्येक भेटीची नोंद त्यांच्या दौऱ्यांच्या दैनंदिनीत ठेवावी.

२) लाभार्थीची निवड शासनाने विहित केलेल्या निकाषानुसार झाली नसल्याचे आढळून आल्यास अशा चुकीच्या निवडीबाबत तसेच लाभधारकाला देण्यात येणाऱ्या अनुदानाच्या रक्कमांबाबत काही गैरव्यवहार आढळून आल्यास त्याची जबाबदारी निश्चित करुन सबंधित अधिकाऱ्यांकडून लाभार्थ्यांना दिलेल्या अर्थसहाय्याची वसूली करण्यात येईल.

(नऊ) अनुदानाचे स्वरुप / पध्दती :- या योजने अंतर्गत निवड केलेल्या लाभार्थ्यांना देय अनुदानाची रक्कम रोख स्वरुपात न देता वस्तु रुपामध्ये (योजनेतील मंजुर घटक) द्यावयाची आहे व जेथे आवश्यक असेल अशा लाभार्थीचे बँकेत खाते उघडून अनुदानाची रक्कम लाभार्थ्यांच्या खात्यात जमा करण्यात यावी.

या योजनेमध्ये १४ बाबींवर अर्थसहाय्य देण्यात येत असले तरी या सर्वच बाबींचा लाभ लाभार्थ्यांस आवश्यक आहे असे अभिप्रेत नाही. मात्र कोणत्या बाबींची लाभार्थ्यांस निकड आहे हे लाभार्थ्यास विचारुन / निश्चित करुन त्याप्रमाणे लाभ देण्यात यावा. या योजनेंतर्गत जे लाभार्थी **नविन विहिर** या घटकाचा लाभ घेणार आहेत, त्यांच्यासाठी अनुदानाची मर्यादा रुपये ७०,००० ते रु. १,००,०००/- इतकी राहील (भुजल सर्वेक्षणाच्या नुसार विविध जिल्हयासाठी ठरविण्यात आलेल्या भुस्तरीय खर्चाच्या मापदंडाच्या अधिन राहून देय राहील)

परंतु जे लाभार्थी नवीन विहिर या घटकाचा लाभ घेणार नाहीत, त्यांना अनुदानाची मर्यादा रुपये ५०,०००/- इतकी राहील व ते योजनेतील "नवीन विहीर" घटक सोडून योजनेतील उर्वरित घटकांपैकी रू. ५०,०००/- च्या मर्यादेत इतर घटकांचा लाभ घेऊ शकतील.

(दहा) लेखा पध्दती :-

लाभार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या बाबवार अर्थसहाय्याची, योजना निहाय, बाब निहाय व लाभार्थी निहाय नोंद करण्याकरिता पंचायत समिती स्तरावर रजिस्टर ठेवण्यात यावे व त्यामध्ये लाभार्थ्यांना देण्यात आलेल्या अनुदानाची बाब निहाय नोंद ठेवण्यात यावी. तसेच कृषि विकास अधिकारी जिल्हा परिषद स्तरावर लाभार्थ्यांना देय व देण्यात आलेल्या लाभ घटकांची नोंद नोंदवहीत ठेवणे अत्यावश्यक आहे. व या नोंदवहीची तपासणी जिल्हा कृषि अधिकारी, (विघयो) यांनी सांक्षांकित करणे आवश्यक राहील. पंचायत समिती स्तरावरील नोंदवहया व अभिलेख जिल्हा कृषि अधिकारी (विघयो) यांनी तपासून तशी नोंद नोंदवहीमध्ये घेण्यात यावी. कृषि विकास अधिकारी यांनीही पंचायत समिती स्तरावरील व जिल्हा परिषद स्तरावरील दर नोंदवहीची तपासणी करणे आवश्यक राहील. सदर नोंदवहया व अभिलेख विभागीय कृषि सह संचालक, कृषि आयुक्तालय स्तरावरील अधिकाऱ्यांना त्यांच्या दौऱ्यांच्या वेळी तपासण्यासाठी उपलब्ध करुन द्याव्यात. लाभार्थ्यांना दिलेल्या अर्थसहायाची लाभार्थी स्तरावर नोंद ठेवण्यासाठी लाभार्थ्यांना नोंद पुस्तिका देण्यात यावी. या नोंद पुस्तिकेत दिलेल्या अर्थसहाय्याची नोंद संबंधीत अधिकाऱ्यांनी वेळोवेळी न चुकता करावी.

(अकरा) खर्चाचे नियोजन :-

प्रत्येक लाभार्थीची आर्थिक स्थिती, त्यांची एकूण जमीन व इतर साधनांची उपलब्धता विचारात घेवून त्या लाभार्थ्यास कोणकोणत्या बाबींवर अर्थसहाय्य द्यावयाचे आहे. याबाबतचा प्रारुप आराखडा लाभार्थी बरोबर चर्चा करुन तयार करावा. अशा प्रकारचा आराखडा तालुका स्तरावर कृषि अधिकारी (विघयो) व जिल्हास्तरावर संबंधीत जिल्हा कृषि अधिकारी (विघयो) यांनी तयार करावा व त्याप्रमाणे दोन वित्तीय वर्षात बाबवार खर्चाचे नियोजन करण्यात यावे. **लाभार्थ्यांना देय असलेला संपुर्ण लाभ दोन वर्षात दिला जाईल यासाठी पंचायत समितीस्तरावर व जिल्हा परिषदस्तरावर कटाक्षाने दक्षता घेण्यात यावी व त्यांचे व्यवस्थित नियोजन करण्यात यावे. कोणत्याही परिस्थितीत कामे अपूर्ण राहणार नाहीत याची दक्षता घेण्यात यावी.**

(बारा) मासिक प्रगती अहवाल :-

योजनेचा मासिक प्रगती अहवाल विहित केलेल्या प्रपत्रात प्रत्येक महिन्याच्या ५ तारखेपर्यत कृषि आयुक्तालयाकडे पाठविण्यात यावा व कृषि आयुक्तालयाने एकत्रित अहवाल प्रत्येक महिन्याच्या १० तारखेपर्यंन्त शासनास सादर करावा.

(तेरा) प्रसिध्दी :- या योजनेची माहिती सामान्य लोकांना व्हावी या दृष्टीने कृषि आयुक्तालयातील कृषि माहिती अधिकारी तसेच विभागीय कृषि सह संचालक यांनी तसेच जिल्हा परिषद स्तरावर कृषि विकास अधिकारी यांनी या योजनेंस जास्तीत जास्त प्रसिध्दी द्यावी. त्यासाठी त्यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील स्वयंसेवी संस्थाशी संपर्क साधून त्यांच्यामार्फत देखील प्रसिध्दी द्यावी. या योजनेची माहिती पंचायत समितीस्तरावर गट विकास अधिकारी, कृषि अधिकारी (विघयो) तसेच जिल्हास्तरावर जिल्हा परिषदेतील जिल्हा कृषि अधिकारी (विघयो) यांच्याकडे उपलब्ध राहील.
